

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

БУЛКІН СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК: 338.24:631.11

**ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ БЕЗЗБИТКОВОГО
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпро – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана в Дніпровському державному аграрно-економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
Вініченко Ігор Іванович,
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет,
завідувач кафедри економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Дацій Олександр Іванович,
Міжрегіональна академія управління персоналом,
завідувач кафедри фінансів, банківської
та страхової справи

доктор економічних наук, професор,
Трусова Наталя Вікторівна,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного,
професор кафедри фінансів, банківської
справи та страхування

Захист відбудеться «12» травня 2021 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.804.01 у Дніпровському державному аграрно-економічному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 49600, м. Дніпро, вул. Сергія Єфремова, 25, ауд. 127.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпровського державного аграрно-економічного університету Міністерства освіти і науки України за адресою: 49600, м. Дніпро, вул. Сергія Єфремова, 25.

Автореферат розісланий “9” квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Д. В. Воловик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стійкий економічний розвиток сільськогосподарських підприємств гарантує продовольчу безпеку держави, сприяє перетворенню аграрного сектора на вискоєфективний та конкурентоспроможний сектор економіки на внутрішньому й зовнішньому ринках, формує вагомий ресурс зовнішньоекономічної діяльності та створює надійне джерело бюджетних надходжень. Але більшість сільськогосподарських підприємств не здатні в сучасних умовах здійснювати вискоєфективну виробничо-господарську діяльність, що негативно позначається на можливостях формування стійкості потенціалу їх беззбиткового розвитку. Досягнення беззбиткової діяльності є об'єктивною передумовою отримання прибутку, який забезпечує самофінансування відтворювального процесу господарської діяльності підприємства. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження проблем формування та оцінки стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств і розробка практичних рекомендацій щодо її забезпечення.

Питання теорії й методології вибору та практики стратегічного управління, спрямованих на підвищення стійкості розвитку суб'єктів господарювання досліджено у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: С. Анохіна, І. Ансоффа, О. Арєф'євої, І. Бланка, В. Василенка, О. Величка, В. Гросул, О. Дація, С. Козловського, С. Покропивного, М. Портера, І. Семененко, С. Хамініч, Й. Шумпетера та ін. Дослідженню теорії, методології та розробці заходів щодо формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств присвячені праці В. Андрійчука, В. Аранчій, Р. Безуса, Л. Березіної, Н. Васильєвої, І. Вініченка, О. Гончаренко, Ю. Губені, О. Добровольської, Ю. Лупенка, Л. Мельника, Г. Павлової, П. Саблука, Н. Трусової, О. Ульяновченка та ін.

Проте, недостатньо дослідженими залишаються питання системного підходу до розуміння стійкості потенціалу як комплексної економічної категорії, взаємозв'язку системно-ресурсної компоненти зі стійкістю потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарського підприємства, розробки аналітико-математичного інструментарію оцінки й діагностики досліджуваних процесів та ефективних способів його реалізації, організаційно-економічних заходів забезпечення стратегії стійкості потенціалу беззбиткового розвитку. Це зумовило необхідність проведення окремого наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Дніпровського державного аграрно-економічного університету за темою «Розробити напрями формування конкурентоспроможного агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0115U007159), у межах якої автором обґрунтовано теоретико-методичні засади та розроблено практичні рекомендації щодо формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування та поглиблення теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного інструментарію формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств. Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретико-методологічні засади стійкості розвитку підприємства та на підставі цього ідентифікувати сукупність складових елементів бізнес-системи сільськогосподарських підприємств, які забезпечують стійкість потенціалу їх беззбиткового розвитку;
- інтерпретувати зміст основних дефініцій категорії «стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств» та сформулювати її авторське трактування;
- розробити теоретико-методичні засади дослідження процесу формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств;
- здійснити комплексну оцінку впливу системно-ресурсної компоненти на стійкість беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств та виявити чинники, що впливають на її формування;
- оцінити методичний інструментарій діагностики впливу системно-ресурсної компоненти на стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств та надати пропозиції щодо його удосконалення;
- поглибити методичний інструментарій планування в системі формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств;
- надати пропозиції щодо підвищення рівня стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств із урахуванням інформаційного забезпечення технологічних процесів їх виробничої діяльності.

Об'єктом дослідження є процес формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та практичних аспектів формування й реалізації організаційно-економічного інструментарію управління стійким потенціалом беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою дослідження є системний підхід та діалектичний метод пізнання, які застосовувалися для вивчення проблем реалізації організаційно-економічного інструментарію формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств. У процесі вирішення поставлених завдань використано такі наукові методи й прийоми аналізу: *синтезу, аналізу, індукції, дедуції* (для визначення сутності категорій «стійкість підприємства», «стійкість потенціалу беззбиткового розвитку», узагальнення особливостей формування стійкості потенціалу сільськогосподарських підприємств); *метод*

порівняння статистичних даних (виявлення основних проблем та тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств); *графічний метод* (наочне відображення отриманих результатів); *розрахунково-конструктивний* (прогнозування можливих варіантів розвитку економічних процесів з урахуванням зміни факторів впливу), *метод експертних оцінок* (визначення цільових параметрів самофінансування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств), *економіко-математичні методи* (оцінка економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, визначення рівня стійкості їх потенціалу та прогнозування тенденцій зміни показників ресурсного забезпечення відтворювального процесу), *абстрактно-логічний* (формулювання висновків, пропозицій) та інші загальнонаукові методи й економіко-статистичні прийоми.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є законодавчі та нормативні акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Дніпропетровській області, дані статистичної звітності сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з проблеми дослідження, інформація з мережі *Internet*, результати власних досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних та практичних положень щодо формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств. Найбільш суттєві результати, що містять елементи наукової новизни та виносяться на захист, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено теоретико-методичні засади дослідження процесу формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств із системним урахуванням умов зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища, алгоритмізацією цільових параметрів самофінансування, діагностикою впливу системно-ресурсної компоненти на поточний її рівень та розробкою стратегічних напрямів забезпечення;

удосконалено:

- теоретичні положення та методологічні засади стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств, принциповою ознакою яких є виділення її системно-ресурсної компоненти, яка здатна забезпечити відтворювальний процес виробничого циклу та конкурентні переваги господарюючих суб'єктів в коротко- та довгостроковій перспективах;
- аналітико-математичний інструментарій діагностики стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств, який доповнено використанням експертного оцінювання цільових параметрів самофінансування, факторним аналізом визначення їх вагомості та кластерним аналізом діапазону граничних меж впливу;
- методичний підхід до планування в системі формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств,

який на відміну від поширених, передбачає використання інструментарію операційного аналізу прогнозних параметрів зміни обсягу та ціни реалізації сільськогосподарської продукції, а також рівня змінних та постійних витрат виробництва;

дістали подальшого розвитку:

- трактування категоріального змісту поняття «стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств», під яким запропоновано розглядати сукупність складових елементів бізнес-системи сільськогосподарських підприємств (виробничої, маркетингової, інвестиційної та фінансової), які забезпечують спроможність повертатися до беззбиткового стану розвитку через реалізацію механізмів економічних відносин щодо формування та використання виробничих ресурсів в умовах динамічних змін зовнішнього середовища;
- методичний підхід до діагностики впливу системно-ресурсної компоненти на стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств, який здійснюється у п'ять етапів, а саме: 1) динамічний аналіз тенденцій зміни показників системно-ресурсної компоненти; 2) формування параметрів матриці ресурсного забезпечення; 3) виокремлення пріоритетних показників ресурсного забезпечення; 4) побудова моделі ресурсного забезпечення; 5) визначення рівня стійкості потенціалу беззбиткового розвитку;
- пропозиції щодо інформаційного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, які ґрунтуються на застосуванні автоматизованих телематичних систем управління, методів інвестиційного проектування, дисконтуванні грошових потоків, передбачають мінімізацію інвестиційних витрат та враховують варіанти реалізації інвестиційного проекту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх прикладного застосування з метою окреслення пропозицій щодо формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств. Основні теоретичні положення, що викладені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які використано та впроваджено в практику управління й господарювання.

Пропозиції щодо обґрунтування регіональних програм підвищення рівня стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств використано Департаментом економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка № 338/0/19-17 від 20.08.2020 р.). Рекомендації та пропозиції автора щодо діагностики впливу системно-ресурсної компоненти на стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств використано СТОВ «Вікторія» (довідка № 01-17 від 07.09.2020 р.) Рекомендації автора щодо інформаційного забезпечення технологічних процесів розвитку сільськогосподарських підприємств впроваджено СТОВ «Колос» (довідка № 27 від 07.07.2020 р.). Основні теоретичні положення й результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Дніпровського державного аграрно-

економічного університету при викладанні навчальних дисциплін «Обґрунтування господарських рішень», «Економіка підприємства», «Конкурентоспроможність підприємства», «Потенціал і розвиток підприємства», «Економічна діагностика», «Стратегічне управління бізнесом» (довідка № 177-8/20 від 08.10.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом творчого наукового пошуку автора. Викладені в ній наукові положення, висновки і рекомендації отримані й аргументовані безпосередньо автором. Із наукових праць опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення, що є результатом особистих розробок автора.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати та висновки наукових досліджень апробовано у доповідях та обговорено на таких науково-практичних конференціях:

- міжнародних: «Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування» (Мелітополь, 2018 р.), «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (Дніпро, 2018, 2019 рр.), «Економічне зростання та конкурентоспроможність національного господарства» (Львів, 2019 р.), «Perspectives of world science and education» (Осака, 2019 р.), «Сучасні можливості забезпечення розвитку міжнародних відносин та економіко-політичного процесу» (Ужгород, 2020 р.), «Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах» (Житомир, 2020 р.);

- всеукраїнських: «Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України» (Харків, 2019 р.), «Стратегії, проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (Миколаїв, 2019 р.), «Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств» (Дніпро, 2018-2020 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 16 наукових працях загальним обсягом 5,87 друк. арк., у т.ч. 6 – у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз (3,07 друк. арк.), 1 – у наукових виданнях інших держав, 1 – у зарубіжній колективній монографії, 8 – у інших наукових виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (240 найменувань), додатків. Основний зміст роботи викладений на 171 сторінці, містить 32 таблиці та 18 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, основні завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, визначено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, особистий внесок автора, наведено дані щодо апробації результатів дослідження, їх опублікування та структури дисертації.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні засади формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств»** – узагальнено теоретичні підходи до змісту основних дефініцій

теорії беззбиткового розвитку суб'єктів господарювання та запропоновано авторське визначення поняття «стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств»; розкрито сутність системно-ресурсної компоненти розвитку підприємства та визначено особливості її формування; здійснено аналіз взаємозв'язку стійкості потенціалу беззбиткового розвитку з параметрами бізнес-середовища сільськогосподарських підприємств.

Встановлено, що важливим завданням сьогодення економіки країни є формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах впливу дестабілізаційних процесів та кризових явищ. Сстійкість, як внутрішня властивість економічної системи, виражається здатністю підприємства протистояти коливанням, які зумовлені змінами зовнішнього та внутрішнього середовища бізнесу та здійснювати при цьому ефективну діяльність з метою досягнення цілей власного розвитку. Сстійкість потенціалу беззбиткового розвитку характеризує можливості залучення ресурсів для фінансування стратегічних напрямків розвитку суб'єктів господарювання. Вона є системою взаємопов'язаних елементів за певних параметрів виходу і входу економічних ресурсів. Зворотний комунікаційний зв'язок між постачальниками ресурсів (входом), покупцями ресурсів (виходом) та підприємством дозволяє спрямувати їх на виробничо-господарську діяльність підприємства під дією факторів бізнес-середовища.

За мінливих умов розвитку сільськогосподарських підприємств змінюється функціональне наповнення системних інструментів дослідження впливу ресурсного забезпечення на ефективність їх господарської діяльності. Виокремлення якісних ознак системно-ресурсної компоненти формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку дозволяє ідентифікувати їх серед сукупності інструментів економічної системи, визначити індивідуальні форми прояву та причинно-наслідкові зв'язки. Це створює теоретико-методичний базис для оцінювання, прогнозування та планування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку з метою впливу на джерела формування ресурсів і темпів економічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Ресурсне забезпечення виробничо-фінансового циклу сільськогосподарських підприємств сприяє безперервному руху грошових потоків та створює умови для запобігання ризиків відтворювального процесу підприємства.

Зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції залежить від розміру наявних економічних ресурсів та ефективності їх використання. Тому, оптимізація пропорцій співвідношення темпів зростання обсягів виробничої діяльності та нарощування активів обумовлена наявними умовами використання ресурсів та потенційними можливостями кожного сільськогосподарського підприємства. При цьому системно-ресурсне забезпечення стійкості потенціалу беззбиткового розвитку виступає в якості поточних і потенційно можливих ресурсів, які можуть бути залучені в процес виробництва продукції в умовах невизначеності та ризиків.

Аргументовано, що для визначення рівня стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств доцільно розробляти й застосовувати не тільки економічні, але й технічні, фінансові та

інші показники, які ґрунтуються на бухгалтерсько-економічній звітності підприємства. Відповідно до інформаційної моделі «блок синхронізації» пропонуємо структурну будову стійкості потенціалу беззбиткового розвитку підприємства характеризувати як сукупність внутрішньо взаємопов'язаних її основних об'єктів: виробництво, маркетинг, фінанси, інформація, людські ресурси. Підсистемними об'єктами стійкості потенціалу беззбиткового розвитку підприємства визначено сукупність засобів ресурсного забезпечення, які генерують результати діяльності підприємства за умов постійних змін параметрів зовнішнього та внутрішнього бізнес-середовища.

У другому розділі «**Оцінка стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств**» – здійснено аналіз сучасного рівня системно-ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств та його вплив на ефективність їх виробничо-господарської діяльності; ідентифіковано головні компоненти впливу на стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств та визначено діапазон граничних меж цільових параметрів його самофінансування.

Визначено, що сучасний стан функціонування сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області характеризується нестабільністю та значним ступенем ризику господарювання в умовах мінливого зовнішнього середовища, що має суттєвий вплив на показники ефективності їх господарської діяльності. У галузі простежується чітка тенденція до посилення процесів концентрації. За результатами методу оцінки головних компонент та таксономічного аналізу встановлено тісний кореляційний зв'язок між показниками трьох сфери виробничо-господарського процесу сільськогосподарських підприємств: ресурсного забезпечення, виробництва та реалізації продукції. Так, у сфері ресурсного забезпечення факторне навантаження варіації її показників на рівень стійкості потенціалу беззбиткового розвитку коливається в межах 65,7-71,5 %, у сфері виробництва – 52,8-55,7% та від 93,1% до 95,2% у сфері реалізації сільськогосподарської продукції. Результати проведеної оцінки дають підстави стверджувати, що найбільш стійкий потенціал беззбиткового розвитку мали сільськогосподарські підприємства Криничанського, Дніпропетровського, Солонянського та Томаківського районів. Результати кореляційного аналізу свідчать, що факторне навантаження головних компонент на стан забезпечення стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств формується здебільшого у сферах виробництва та реалізації продукції.

Підвищення ефективності використання ресурсної компоненти стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств досягається при оптимальному співвідношенні різних елементів оборотних активів у виробничо-фінансовому циклі. Збалансована структура оборотних активів не гарантує високих результатів ефективності діяльності, а є лише орієнтиром для формування оптимальної структури якісної системно-ресурсної компоненти стійкості потенціалу беззбиткового розвитку (рис. 1).

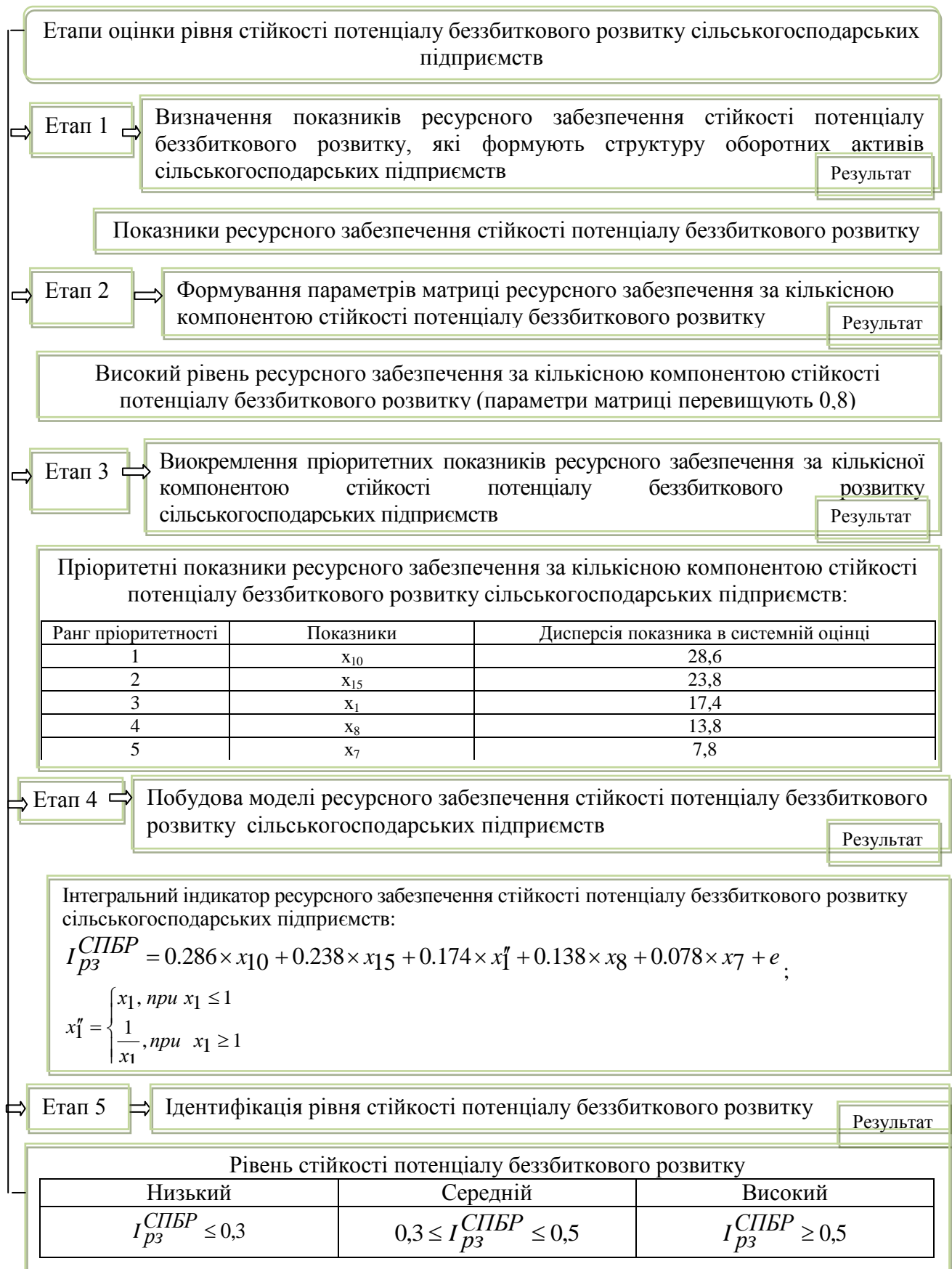

Рис. 1. Алгоритм оцінки рівня стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств

Стійкість розвитку сільськогосподарських підприємств визначається наявністю потенційних резервів, використання яких неможливе без

самофінансування безбиткового розвитку господарюючих суб'єктів. За результатами експертного аналізу впливу цільових параметрів самофінансування виробничо-господарського циклу сільськогосподарських підприємств на процес забезпечення стійкості потенціалу їх безбиткового розвитку встановлено, що найбільш вагомим при діагностуванні цільових параметрів самофінансування є фактор забезпеченості власними коштами, який на 26,3% забезпечує рівень стійкості потенціалу. За результатами кластеризації сільськогосподарських підприємств Солонянського району ідентифіковано діапазони граничних меж впливу цільових параметрів самофінансування на рівень стійкості потенціалу їх безбиткового розвитку (рис. 2).

Рис. 2. Алгоритм діагностики самофінансування виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств

Оскільки процес самофінансування виробничо-господарської діяльності характеризується фінансовою незалежністю підприємства, наявністю власного капіталу для покриття поточних зобов'язань та джерел самозабезпечення беззбиткового розвитку, то усі цільові параметри самофінансування повинні мати високий рівень. Розрахунки свідчать, що 10,7% сільськогосподарських підприємств Солонянського району знаходиться у високому діапазоні цільових параметрів самофінансування, 21,4 % підприємств – у середньому діапазоні, 42,9% – у низькому та 25,0 % – критичному.

У третьому розділі **«Пріоритетні напрями формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств»** – визначено пріоритетні напрями формування стратегічних програм ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва та виокремлено методи їх реалізації в інвестиційній сфері; надано рекомендації щодо удосконалення планування в системі формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку підприємств; надано пропозиції щодо інформаційного забезпечення технологічних процесів розвитку сільськогосподарських підприємств.

Аргументовано, що формування стратегічних пріоритетів підвищення стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств повинно ґрунтуватись на програмно-цільовому підході відтворення стабільного економічного зростання при виборі інструментів регулювання ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Це вимагає визначення пріоритетних напрямів збалансування виробничо-фінансового циклу сільськогосподарських підприємств, акумулювання ними власних ресурсів за рахунок додаткових капіталізованих резервів та ефективного управління грошовими потоками при обмеженому залученні зовнішніх ресурсів.

Зазначені завдання можливо реалізувати лише за рахунок упровадження стабілізаційних програм, які передбачають стимулюючі важелі стратегічних пріоритетів ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств та є складовими регуляторами репродуктивного механізму формування потенціалу їх беззбиткового розвитку. При цьому, в стабілізаційних програмах розвитку сільськогосподарських товаровиробників пропонуємо виокремлювати адміністративно-правові, організаційні та економічні методи, норми й правила забезпечення партнерських відносин в інвестиційній сфері на рівні відповідальності структурних та функціональних інституцій.

Використання інструментарію операційного аналізу прогностичних параметрів зміни обсягу та ціна реалізації сільськогосподарської продукції, а також рівня змінних та постійних витрат виробництва дозволяє визначити варіанти зміни прибутку при зміні факторів впливу та виокремити фактори впливу, зміна яких найбільш суттєво впливає на формування прибутку сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що найбільш суттєвий вплив на формування прибутку підприємств має поєднання зміни ціни та обсягу продажу сільськогосподарської продукції (табл. 1).

Вплив ринкової кон'юнктури на формування стійкості беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств

Показник	Фактичне значення	Зменшення ціни на 25%	Зниження ціни на 25% та зменшення обсягу продажу на 10%	Зменшення постійних витрат на 20%	Зменшення постійних витрат на 20% та зменшення обсягу продажу на 10%
Прибуток, тис. грн.					
Пшениця	49126,27	25024,25	20374,31	53421,31	46361,16
Кукурудза	11479,70	5357,45	4273,745	12575,62	10879,69
Ячмінь	7767,30	1298,7	365,96	9373,04	7793,44
Ріпак	3924,26	-4691,66	-5468,12	6415,52	4777,464
Соняшник	47616,70	23874,7	19158,74	52273,68	45183,52
Запас фінансової міцності, %					
Пшениця	69,58	53,82	45,31	63,95	71,82
Кукурудза	67,69	49,44	39,12	61,71	69,79
Ячмінь	49,17	13,92	-8,69	39,76	51,37
Ріпак	23,96	-60,42	-140,48	9,87	22,96
Соняшник	67,16	50,63	41,84	61,08	69,66
Вплив операційного важеля, в.п.					
Пшениця	1,44	1,86	2,05	1,32	1,37
Кукурудза	1,48	2,02	2,28	1,35	1,40
Ячмінь	2,03	7,18	22,94	1,69	1,82
Ріпак	4,17	-1,65	-1,28	2,55	3,09
Соняшник	1,49	1,98	2,22	1,36	1,41

В умовах цифровізації економіки сільськогосподарські підприємства не можуть забезпечити стійкість потенціалу їх беззбиткового без налагодженого механізму збору, обробки, передачі й застосування інформації з використанням інформаційних технологій. Вважаємо, що інформаційним забезпеченням управління сільськогосподарським виробництвом є своєчасне надання особам, які приймають рішення щодо організації управління й застосування технологій сільськогосподарського виробництва, об'єктивної, актуальної, вичерпної і достовірної інформації про стан керованих об'єктів і зовнішнього бізнес-середовища. Тому доцільним вважається розробка та впровадження інформаційних технологій на всіх рівнях використання ресурсної компоненти відтворювального циклу сільськогосподарського виробництва з використанням сучасних телематичних систем управління. Телематичні системи використовується для вирішення завдань транспортної логістики в автоматизованих системах управління машино-тракторним парком та забезпечать виконання таких основних функцій: планування сезонних робіт, облік та планування витрат матеріальних ресурсів та часу, контроль виконання технологічних операцій, зниження пошкодження врожаю та впливу на навколишнє середовище.

Розрахунки свідчать, що економічна ефективність онлайн-сервісу «AMS» при виконанні прямого комбайнування на площі 168,4 га тільки за критерієм вартості зекономленого пального становить 1168,5 грн., а збирання зернових культур відбудеться швидше на 2,12 год. Застосування онлайн-сервісу «AMS» на трьох технологічних операціях з вирощування зернових культур забезпечить економію виробничих ресурсів на суму 1795,26 грн. за рахунок зменшення кількості робочих ходів та повторно оброблюваної площі (табл. 2).

Таблиця 2

Економічна ефективність застосування технології «AMS»

Показники / технологічна операція	Основний обробіток ґрунту John Deere 6930D + АГН-4,2		Культивація John Deere 6930D + КПС-8 «Восход»		Боронування John Deere 6930D +ЗБР-24		Пряме комбайнування John Deere 660i+ John Deere 625 Flex	
	базовий	AMS	базовий	AMS	базовий	AMS	базовий	AMS
Робочі ходи	176	165	93	87	30	29	338	324
Площа перекриття руху агрегату, га	10,69	1,002	5,4	0,36	3,52	0,17	3,42	0,56
Втрати часу, год.	3,01	0,28	1,9	0,15	0,54	0,02	2,46	0,4
Вартість робочого часу, грн.	164,35	15,29	103,74	8,19	29,48	1,09	134,32	21,84
Пальне, л	54,3	5,08	46,5	0,79	5,63	0,27	49,0	8,0
Вартість палива, грн.	1547,6	144,78	1325,3	22,515	160,46	7,695	1396,5	228
Економія, грн.	1551,83		1398,29		181,15		1280,98	

Застосування технології цифрового землеробства AMS сприяє підвищенню ефективності використання техніки, а рівень рентабельності зростає зі збільшенням площі землекористування. Так, при впровадженні технології AMS на більших площах – 1000, 3000 і 5000 га, економічний ефект за прямим експлуатаційними витратами становитиме 25123 грн., 75454 грн. та 125785 грн. відповідно. Високу ефективність інвестиційного проекту з використання телематичних систем управління технологічними процесами в галузі рослинництва підтверджує і розрахунок дисконтованих грошових потоків. Так, термін реалізації проекту вартістю 247,5 тис. грн. з придбання GPS-приймача «Star Fire 6000» та монітору 2630, які інтегровані в систему AMS компанії John Deere становить чотири роки.

Цифрові системи моніторингу роботи машино-тракторних агрегатів дозволяють накопичувати об'єктивну та достовірну інформацію, аналізувати її, приймати швидкі та ефективні рішення. Результатом роботи є електронна карта полів, що містить усю необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень з виробництва сільськогосподарських культур, диференціації технологій

їх обробітку при різних рівнях інтенсифікації виробництва, оптимальної організації території з урахуванням ландшафтних умов та формування ефективної системи використання системно-ресурсної компоненти стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств.

ВИСНОВКИ

Отримані у результаті дослідження теоретичні узагальнення, емпіричне підтвердження їх достовірності та моделювання розвитку процесу, дозволили обґрунтувати рекомендації теоретико-методичного та прикладного характеру щодо формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств, а саме:

1. Узагальнення сучасної парадигми теорії стійкості показують, що основу формування понятійно-категоріального апарату дослідження стійкості розвитку систем, становить сукупність основних категорій – «стійкість», «розвиток», «стійкий розвиток» – і похідних – «стійкий економічний розвиток», «стійкість потенціалу розвитку підприємства», «сталий розвиток суспільства» та інших, в залежності від характеру та рівня досліджуваної системи. З позицій теорії систем та концепцій самоорганізації стійкість підприємства, як бізнес-системи, передбачає якісні зміни його потенціалу та відтворювального процесу виробничо-господарської діяльності. Важливою умовою стійкості беззбиткового розвитку є забезпечення системного зв'язку між структурними елементами потенціалу, які реалізують можливості суб'єкта та його компетенції, що інтегрують минулі, сучасні й майбутні часові періоди та формують функціональні взаємозв'язки з оточуючим бізнес-середовищем. Аналіз існуючих наукових досліджень стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств, дозволяє виділити її системно-ресурсну компоненту, яка здатна забезпечити відтворювальний процес виробничого циклу та конкурентні переваги господарюючих суб'єктів в коротко- та довгостроковій перспективах.

2. Теоретично доведено, що стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств є сукупністю складових елементів бізнес-системи сільськогосподарських підприємств (виробничої, маркетингової, інвестиційної та фінансової), які забезпечують спроможність повертатися до беззбиткового стану розвитку через реалізацію механізмів економічних відносин щодо формування та використання виробничих ресурсів в умовах динамічних змін зовнішнього середовища. Забезпечення відтворювального процесу стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств за своєю сутністю має динамічно-циклічний характер. Стратегічні програми розвитку сільського господарства передбачають процес безперервного відтворення потенціалу беззбиткового розвитку суб'єктів господарювання. Відновлення його стійкості пов'язано не лише з кількісними та якісними характеристиками системно-ресурсної компоненти, але й залежить від рівня ресурсного забезпечення реалізації відтворювального процесу у просторі та часі.

3. На сучасному етапі розвитку сільського господарства Дніпропетровської області спостерігаються як процеси концентрації, так і розукрупнення великих підприємств. Наявні та доступні обсяги, якісні властивості та вартісні характеристики ресурсів є потенційними резервами, які формують стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств. Ці ресурси є основою створення конкурентних переваг підприємства у сферах виробництва та реалізації продукції. За результатами методу оцінки головних компонент та таксономічного аналізу встановлено тісний кореляційний зв'язок між показниками трьох сфер виробничо-господарського процесу діяльності сільськогосподарських підприємств: ресурсного забезпечення, виробництва та реалізації продукції. Так, у сфері ресурсного забезпечення факторне навантаження варіації її показників на рівень стійкості потенціалу беззбиткового розвитку коливається в межах 65,7-71,5%, у сфері виробництва – 52,8-55,7% та від 93,1% до 95,2% у сфері реалізації сільськогосподарської продукції. Висока ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств забезпечує їм стійкі конкурентні переваги на ринку сільськогосподарської продукції. Відмінності між підприємствами із низьким та високим рівнями стійкості потенціалу беззбиткового розвитку є суттєвими за усіма виділеними показниками головних компонент.

4. За результатами діагностики впливу системно-ресурсної компоненти на стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств доведено, що частка підприємств з високим рівнем ресурсного забезпечення за період дослідження зменшилася з 17,3% до 13,7%, тобто 3,6% підприємств даної групи опинились в категорії суб'єктів господарювання з низьким рівнем фінансування оборотних активів. Питома вага підприємств Солонянського району, що мають середній рівень ресурсного забезпечення структури оборотних активів є майже сталою. Суттєве зниження рівня ресурсного забезпечення оборотних активів обумовлено зниженням прибутковості сільськогосподарських підприємств. На підприємствах прослідковується розбалансованість синхронності та ритмічності руху грошових потоків. При покращенні якісних та кількісних параметрів у сферах виробництва та реалізації продукції із використанням інноваційних технологій, відбувається збільшення частки витрат у розрахунку на одиницю площі сільськогосподарських угідь та створюються умови для підвищення продуктивності ресурсів у зазначених сферах. У результаті чого вони забезпечують нижчу собівартість продукції та підвищують частку прибутку у загальних доходах сільськогосподарських підприємств.

5. Стійкість розвитку сільськогосподарських підприємств визначається наявністю потенційних резервів, використання яких неможливе без самофінансування відтворювального процесу та стабілізації економічного розвитку господарюючих суб'єктів. За показниками рівня рентабельності та ефективності використання ресурсів діагностується здатність підприємств до розширеного відтворення через цільові параметри самофінансування, визначення їх впливу на стійкість потенціалу беззбиткового розвитку господарюючих суб'єктів та обчислення його інтегрального рівня відповідно до

запропонованого методичного підходу. Встановлено, що найбільш вагомим при діагностуванні цільових параметрів самофінансування є фактор забезпеченості власними коштами (26,3%), який характеризує достатність власних оборотних коштів для фінансування оборотних активів підприємств. За результатами кластеризації сільськогосподарських підприємств Солонянського району ідентифіковано діапазони граничних меж впливу цільових параметрів самофінансування на рівень стійкості потенціалу їх беззбиткового розвитку. Розрахунки свідчать, що 10,7% сільськогосподарських підприємств району знаходиться у високому діапазоні цільових параметрів самофінансування, 21,4% підприємств – у середньому діапазоні, 42,9% – низькому та 25,0% – критичному.

6. Розроблений методичний підхід до планування в системі формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств передбачає використання інструментарію операційного аналізу прогнозних параметрів зміни обсягу та ціни реалізації сільськогосподарської продукції, а також рівня змінних та постійних витрат виробництва. Аналіз операційних витрат підприємства та розрахунок сили впливу виробничого важеля дозволяє надати оцінку рівня фінансової стійкості підприємства та ступеня ділового ризику його виробничо-господарської діяльності. Запропонований методичний підхід в системі управління сільськогосподарськими підприємствами дозволяє визначити варіанти зміни прибутку при зміні факторів впливу та виокремити фактори впливу, які сприяють збільшенню прибутку. Встановлено, що найбільш суттєвий вплив на формування прибутку підприємства має поєднання зміни ціни та обсягу продажу сільськогосподарської продукції. Динамічний аналіз впливу ціни реалізації продукції та рівня постійних виробничих витрат дозволяє визначити рівень стійкості беззбиткового розвитку сільськогосподарського підприємства за умови настання несприятливої ринкової кон'юнктури.

7. В умовах цифровізації економіки доцільним вважається розробка та запровадження інформаційних технологій на всіх рівнях використання ресурсної компоненти відтворювального циклу сільськогосподарського виробництва з використанням сучасних телематичних систем управління. Телематичні системи використовуються для вирішення завдань транспортної логістики в автоматизованих системах управління машино-тракторним парком та забезпечують виконання таких основних функцій, як: планування сезонних робіт, облік і планування витрат матеріальних ресурсів та часу, контроль виконання технологічних операцій, зниження пошкодження врожаю та техногенного впливу на навколишнє середовище. Застосування технології цифрового землеробства AMS сприяє підвищенню ефективності використання техніки, а рівень рентабельності зростає зі збільшенням площі землекористування. Так, при запровадженні технології AMS на площах 1000, 3000 і 5000 га, економічний ефект за прямим експлуатаційними витратами становитиме 25123 грн., 75454 грн. та 125785 грн. відповідно. Цифрові системи моніторингу роботи машино-тракторних агрегатів дозволяють накопичувати об'єктивну та достовірну інформацію, аналізувати її, приймати швидкі та ефективні виробничо-господарські рішення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ у монографії:

1. Vinichenko I., **Bulkin S.** Approach to economic stability in agricultural production. Strategies for sustainable socio-economic development and mechanisms their implementation in the global dimension: collective monograph. Sofia: VUZF Publishing House “St Grigorii Bogoslov”, 2019. Vol. 2. P. 217-225. (0,77 д.а.). (Особистий внесок автора: обґрунтовано напрями формування стійкості потенціалу сільськогосподарських підприємств; 0,47 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз:

2. Булкін С.С. Формування стійкості та ефективності сільськогосподарського підприємства. *Агросвіт*. 2019. №24. С. 112-117. (0,63 д.а.).

3. Булкін С.С. Напрями забезпечення беззбиткової діяльності сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №19. С. 39-44. (0,65 д.а.).

4. Вініченко І.І., **Булкін С.С.** Формування беззбитковості та економічної стійкості підприємства. *Економіка і держава*. 2019. № 10. С. 31-35. (0,58 д.а.). (Особистий внесок автора: розроблено методу оцінки та аналізу беззбитковості виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства; 0,32 д.а.).

5. Булкін С.С. Сучасний стан та перспективи діяльності сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 9. С. 131-136. (0,57 д.а.).

6. Вініченко І.І., **Булкін С.С.** Алгоритм формування беззбитковості сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 24-28. (0,64 д.а.). (Особистий внесок автора: встановлено взаємозв'язок беззбитковості зі стійкістю потенціалу підприємства та запропоновано інструментарій її оцінки; 0,31 д.а.).

7. Булкін С.С. Особливості формування беззбитковості та економічної ефективності сільськогосподарських підприємств. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 238-240. (0,55 д.а.).

Статті у наукових виданнях інших держав:

8. Bulkin S. Approach to economic stability in agricultural production. *Modern Science*. 2020. № 9. P. 132-138. (0,72 д.а.).

Опубліковані наукові праці апробаційного характеру:

9. Булкін С.С. Види стійкості розвитку сільськогосподарських підприємств. *Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Мелітополь, 14-15 червня 2018 р.)*. Мелітополь, 2018. С. 69-71. (0,27 д.а.).

10. Булкін С.С. Інноваційні засади розвитку виробництва. *Perspectives of world science and education: Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2019. Pp. 27-31. (0,25 д.а.).

11. Булкін С.С. Забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. *Стратегії, проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності: матеріали V Всеукраїнської наук.-практ. конф.*

(Миколаїв, 12 жовтня 2019 р.). Миколаїв: «Університет «Україна», 2019. С. 70-71. (0,14 д.а.).

12. Булкін С.С. Системно-ресурсна компонента ефективності аграрного виробництва. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи*: матеріали VIII Міжнародної наук.-практ. конф. (Дніпро, 26-27 жовтня 2019 р.). Дніпро: ДДАЕУ, 2019. С.110-112.(0,18 д.а.).

13. Булкін С.С. Наукові підходи до сутності стійкості потенціалу беззбиткового розвитку підприємства. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України*: матеріали V Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Харків, 21 листопада 2019 р.). Харків: ХНАДУ, 2019. С. 85-88. (0,21 д.а.).

14. Булкін С.С. Інноваційна складова розвитку виробництва. *Економічне зростання та конкурентоспроможність національного господарства*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Львів, 8-9 листопада 2019 р.). Львів: «Молодий вчений», 2019. С. 27-30. (0,19 д.а.).

15. Булкін С.С. Формування потенціалу беззбиткової діяльності сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Житомир, 23 березня 2020 р.). Житомир: «ДжіВіЕс», 2020. С. 63-64. (0,15 д.а.).

16. Булкін С.С. Забезпечення економічної стійкості та беззбитковості сільськогосподарських підприємств. *Сучасні можливості забезпечення розвитку міжнародних відносин та економіко-політичного процесу*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Ужгород, 21 березня 2020 р.). Ужгород: «Гельветика», 2020. С. 62-65. (0,26 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Булкін С.С. **Формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» – Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, 2021.

Досліджено теоретико-методичні та практичні аспекти реалізації організаційно-економічного інструментарію формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств. Удосконалено понятійно-категоріальний апарат у частині уточнення сутності економічних категорій «стійкість», «беззбитковий розвиток», «стійкість потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств».

Здійснено комплексну оцінку впливу системно-ресурсної компоненти на стійкість беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств та виявлено чинники, що впливають на її формування. Розроблено теоретико-методичні засади дослідження процесу формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств. Удосконалено

аналітико-математичний інструментарій діагностики стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств, який доповнено використанням експертного оцінювання цільових параметрів самофінансування, факторним аналізом визначення їх вагомості та кластерним аналізом діапазону граничних меж впливу.

Розроблено методичний підхід до планування в системі формування стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств з використанням інструментарію операційного аналізу прогностичних параметрів зміни обсягу та ціни реалізації сільськогосподарської продукції, а також рівня змінних та постійних витрат виробництва. Надано пропозиції щодо підвищення рівня стійкості потенціалу беззбиткового розвитку сільськогосподарських підприємств із урахуванням інформаційного забезпечення технологічних процесів їх виробничої діяльності

Ключові слова: беззбитковість, бізнес-система, грошові потоки, ресурсна компонента, розвиток, сільськогосподарське підприємство, стійкість потенціалу, телематичні системи, управління.

АННОТАЦИЯ

Булкин С.С. **Формирование устойчивости потенциала безубыточного развития сельскохозяйственных предприятий.** – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук (доктора философии) по специальности 08.00.04 «Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности)» – Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет, Днепр, 2021.

Исследованы теоретико-методические и практические аспекты реализации организационно-экономического инструментария формирования устойчивости потенциала безубыточного развития сельскохозяйственных предприятий. Усовершенствован понятийно-категориальный аппарат в части уточнения сущности экономических категорий «устойчивость», «безубыточное развитие», «устойчивость потенциала безубыточного развития сельскохозяйственных предприятий».

Осуществлена комплексная оценка влияния системно-ресурсной компоненты на устойчивость безубыточного развития сельскохозяйственных предприятий и выявлены факторы, влияющие на ее формирование. Разработаны теоретико-методические основы исследования процесса формирования устойчивости потенциала безубыточного развития сельскохозяйственных предприятий. Усовершенствован аналитико-математический инструментарий диагностики устойчивости потенциала безубыточного развития сельскохозяйственных предприятий, который дополнен использованием экспертной оценки целевых параметров самофинансирования, факторным анализом определения их значимости и кластерным анализом диапазона предельных границ влияния.

Разработан методический подход планированию в системе формирования устойчивости потенциала безубыточного развития сельскохозяйственных

предприятий с использованием инструментария операционного анализа прогнозных параметров изменения объема и цены реализации сельскохозяйственной продукции, а также уровня переменных и постоянных издержек производства. Даны предложения по повышению уровня устойчивости потенциала безубыточного развития сельскохозяйственных предприятий с учетом информационного обеспечения технологических процессов их производственной деятельности

Ключевые слова: безубыточность, бизнес-система, денежные потоки, ресурсная компонента, развитие, сельскохозяйственное предприятие, устойчивость потенциала, телематические системы, управление.

ANNOTATION

Bulkin S. Formation of stability of potential of unprofitable development of agricultural enterprises. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 Economics and Management of the Enterprises (according to the types of economic activity) – Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, 2021.

The dissertation is devoted to scientific and practical issues of formation of stability of potential of unprofitable development of agricultural enterprises.

The study of the modern paradigm of the theory of sustainability of enterprise development revealed the content of the category "sustainability of the potential of break-even development of agricultural enterprises" as a set of components of the business system of agricultural enterprises (production, marketing, investment and financial). They provide the ability to return to a break-even state of development through the implementation of mechanisms of economic relations for the formation and use of production resources in a dynamic environment. Ensuring the reproductive process stability potential cost recovery of agricultural enterprises in its essence is dynamically cyclical.

It argued that an important task of today's economy is to form the stability of the potential for break-even development of agricultural enterprises in the conditions of occurrence and impact of destabilization processes and crises. Stability, as an internal property of the economic system, is expressed by the ability of the enterprise to withstand fluctuations caused by changes in the external and internal business environment and to carry out effective activities to achieve its own development goals. Sustainability of break-even development potential characterizes the opportunities to attract resources to finance strategic areas of business development. From the standpoint of systems theory and concepts of self-organization, the stability of the enterprise as a business system, involves qualitative changes in its potential and the reproductive process of production and economic activity.

The study of theoretical provisions of the sustainability of the potential of break-even development of agricultural enterprises allowed to identify its system-resource component (cash, financial investments, receivables, highly liquid products), which can provide a reproductive process of the production cycle and competitive advantages of economic entities in the short term. Isolation of qualitative features of the system-resource component of the formation of the stability of the potential of break-

even development allows to identify them among the set of tools of the economic system, to determine individual forms of manifestation and causal relationships.

It is established that the current state of functioning of agricultural enterprises of Dnipro region is characterized by instability and a significant degree of risk of management in a changing environment, which has a significant impact on the efficiency of their economic activity. According to the results of the method of assessment of the main components and taxonomic analysis, a close correlation was established between the indicators of the three spheres of the economic process of agricultural enterprises: resource provision, production and sales. The analysis of resource provision of agricultural enterprises showed that increasing the efficiency of the resource component of the sustainability potential of the break-even development of agricultural enterprises is achieved with the optimal ratio of various elements of current assets in the production and financial cycle. The share of enterprises in Solonyansky district with an average level of resource provision in the structure of current assets is almost constant. A significant reduction in resource supply current assets in the area due to a decrease in profitability.

It is established that the sustainability of agricultural enterprises is determined by the presence of potential reserves, the use of which is impossible without self-financing the break-even development of economic entities. Since the process of self-financing of economic activity is characterized by the financial independence of the enterprise, the availability of equity to cover current liabilities and sources of self-sufficiency of break-even development, all target parameters of self-financing must be high. According to the results of clustering of agricultural enterprises of Solonyansky district, the ranges of limits of influence of target parameters of self-financing on the level of stability of potential of their break-even development are identified. Calculations show that 10,7% of agricultural enterprises in the district are in a high range of target parameters of self-financing, 21,4% of enterprises – in the middle range, 42,9% – in the low range and 25,0% – in the critical range.

We believe that the formation of strategic priorities to increase the sustainability of the potential of break-even development of agricultural enterprises should be based on a program-targeted approach to the reproduction of stable economic growth in the choice of tools to regulate the resource provision of agricultural production. Developed integral indicator methodical approach to planning in the system of cost recovery potential sustainability of agricultural enterprises, which unlike common, involves the use of predictive analysis tools operating parameters of volume and price changes of agricultural products and of variable and fixed costs. In order to improve the stability of potential cost recovery of agricultural enterprises proposed introduction of information technologies at all levels of resource components of the reproductive cycle of agricultural production using modern telematics systems.

Key words: business system, management, economic stability, economic-mathematical modeling, innovation-investment potential, resource support, development, agricultural enterprise.